

ROSYJSKA AMERYKA, ROSYJSKA ARKTYKA. MIĘDZY HISTORIA A WSPÓŁCZESNOŚCIĄ

Tymi słowami o sprzedaży Stanom Zjednoczonym Alaski pisał Wiesław Dobrzycki: *Włączenie rosyjskiej Ameryki – czyli Alaski – do USA dokonało się w sposób całkowicie pokojowy. Przy transakcji zbiegły się bowiem intencje obu stron. Rosjanie chcieli Alaskę sprzedać, natomiast szef dyplomacji północnoamerykańskiej William H. Seward bardzo pragnął ją kupić*¹. Kwestie związane z nabyciem północnych ziem przez Amerykanów były jednak daleko bardziej skomplikowane, a dla Rosji stanowiły etap końcowy w historii zarówno poznawania i kolonizacji daleko wysuniętych terenów północno-wschodnich i pacyficznych, jak i funkcjonowania Kompanii Rosyjsko-Amerykańskiej. Aleksander Buszkow w książce „Русская Америка: слава и позор” przytacza przykłady wczesnych wypraw Rosjan na Wschód, które doprowadziły do odkrycia Sachalinu oraz innych, licznych wysp, rozsianych nieopodal na wodach Oceanu Spokojnego².

Jedną z pierwszych ekspedycji datuje na rok 1639 i łączy z osobą tomskiego Kozaka Iwana Moskwitina, kolejną – na 1648 rok, podczas której oddział pod wodzą Siemiona Dieżniewa odkrył cieśninę nazwaną później od nazwiska Vitusa Jonassena Beringa. Obie ekspedycje były, jak można sądzić, pokłosiem wypraw mających na celu zbadanie terenów syberyjskich: *Rosyjscy konkwistadorzy, atamani kozaccy z garstką wolnych ochotników, zajęli ogromne terytorium, słabo zaludnione przez plemiona nie znające broni palnej. Wielkie przestrzenie, słaby opór miejscowej ludności, takie bogactwa jak srebro i futra nieodparcie przyciągały zdobywców. Wasilij Pojarkow dotarł do Oceanu Spokojnego, odkrywając po drodze Amur. Siemion Dieżniew osiemdziesiąt lat przed Beringiem na wschodnim cyplu euroazjatyckiego kontynentu odkrył cieśninę między Azją a Ameryką. Jerofiej Chabarow zdobywał ziemie nad Amurem. Wojewoda jenijski Afanasij Paszkow dotarł do basenu Amuru od strony Zabajkala*³.

Spora liczba zwierząt, których futra były w danym okresie w cenie nie tylko w samej Rosji, ale i na zachodnioeuropejskich rynkach, popychała nad wody Oceanu Spokojnego kolejne wyprawy, które, przy okazji, zbierały cenne informacje o tamtejszych terytoriach. Tym sposobem już w 1701 roku w Moskwie pojawiła się notatka Władimira Ałasowa dotycząca podróży przez ziemie Kamczatki oraz Wysp Kurylskich, z informacją opisującą Alaskę, jako rozległą wyspę z dużą populacją zwierząt podobnych do cennych soboli⁴.

¹ W. Dobrzycki, *Historia stosunków międzynarodowych w czasach nowożytnych 1815 – 1945*, Warszawa 2002, s. 87.

² А. Бушков, *Русская Америка: слава и позор*, Москва 2006, s. 18.

³ M. Heller, *Historia imperium rosyjskiego*, Warszawa 2002, s. 281.

⁴ А. Бушков, *Русская...* op. cit., s. 40- 42.

Początek wieku osiemnastego przyniósł nasilenie częstotliwości organizowanych na Wschód wypraw, zwłaszcza iż władający w tym czasie Rosją car Piotr Wielki chętnie popierał i finansował owe wysiłki, których ukoronowaniem stał się plan ekspedycji pod wodzą Duńczyka Vitusa Jonassena Beringa. Aleksander Buszkow, we wspomnianej już książce, przytacza instrukcję, jaką car wydał dla załogi projektowanej wyprawy. Otóż należało udać się na Kamczatkę, tam zbudować potrzebne do przeprawy statki, a następnie skierować się na szlak, który jak mniemano prowadził do brzegów Ameryki. Celem zatem było zbadanie potencjału terenów Alaski: *Pierwsza ekspedycja będącego na służbie rosyjskiej kapitana duńskiego Vitusa Beringa była zaplanowana jeszcze za życia Piotra I, lecz doszła do skutku dopiero po jego śmierci, w latach 1725 – 1730. Bering przepłynął cieśninę dzielącą kontynent amerykański od azjatyckiego, potwierdzając odkrycie dokonane w 1648 r. przez Kozaka Siemiona Dieżniejewa*⁵.

Wraz z kolejnymi władcami zasiadającymi na rosyjskim tronie, stosunek do eksploracji Dalekiego Wschodu i amerykańskich wybrzeży ulegał zmianie, co nie przeszkodziło w powstaniu Kompanii Rosyjsko – Amerykańskiej, która pierwotnie otrzymała nazwę o pełnym brzmieniu: Kompania Północno – Wschodnia, Północna i Wysp Kurylskich. A za jej założyciela uważany jest Grigorij Szelichow – handlarz skór, pochodzący z niezamożnej rodziny, odznaczający się jednak wnikliwością w poznawaniu własnego fachu oraz ogólnej historii gospodarczej świata. Przybywając na wyspę Kodiak, wyprawa, której przewodził wspomniany Grigorij Szelichow, założyła pierwszą rosyjską osadę. Tam też rozpoczęła działalność misja prawosławna, bowiem wraz z żeglarzami, na tereny Alaski przyплыли duchowni zabrani z klasztorów ulokowanych na granicy rosyjsko – fińskiej: późniejszy archimandryta Joasaf (Bolotov) - Иоасаф (Болотов) oraz pięciu innych zakonników⁶. Sam Grigorij Szelichow na głównego zarządcę alaskańskich terenów

⁵ M. Heller, *Historia...* op. cit., s. 384.

⁶ M. Stokoe, L. Kishkovsky, *Orthodox Christians in North America (1794 - 1994)*, Syosett, New York 1995, s. 20. Na temat rozwoju prawosławnej misji na Alasce powstało wiele interesujących prac bądź fragmentów książek. To m. in.: L. T. Black, *Russians in Alaska 1732 – 1867*, Fairbanks 2004, s. 223 – 255; V. Ivanov, *The Russian Orthodox Church of Alaska and the Aleutian Islands and Its Relation to Native American Tradition – An Attempt at a Multicultural Society 1794 – 1912*, Washington 1994; R. Pierce, *The Russian Orthodox Religious Mission in America, 1794-1837* Kingston, 1978; Biskup G. (Afonsky), *History of the Orthodox Church in Alaska, 1774-1914* Kodiak, 1977; M. Oleksa, *Alaskan Missionary Spirituality* (Crestwood, New York 1992. Wiele informacji zarówno tych dotyczących historii, jak i współczesności, zawiera również oficjalna strona internetowa Kościoła Prawosławnego w Ameryce: www.oca.org, (05.08.2011) oraz poszczególne strony dziesięciu parafii tworzących dekanat misyjny Anchorage diecezji Alaski Kościoła Prawosławnego w Ameryce. Z pierwszą misją prawosławną na wyspie Kodiak związana jest silnie postać mnicha Hermana zwanego alaskańskim, który w 1970 r. został kanonizowany i ogłoszony patronem wiernych prawosławnych żyjących w Ameryce Północnej. Zob. więcej: <http://days.pravoslavie.ru/Life/life4314.htm>, (05.08.2011). O bieżącym życiu religijnym na Alasce: M. Dixon, *Religious legacy lives on in Alaska*, BBC Alaska, artykuł dostępny na stronie: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/3531458.stm>, (06.08.2011).

wybrał człowieka z dużym talentem przywódczym, mianowicie Aleksandra Baranowa, który na tym stanowisku pozostawał prawie ćwierć wieku.

Przełomowym wydarzeniem w historii opisywanego projektu było nadanie Kompanii Rosyjsko - Amerykańskiej statutu, co w 1799 roku uczynił Paweł I. Jak podejrzewa Aleksander Buszkow, car zdecydował się na ten krok z premedytacją działając odwrotnie do postanowień swojej matki – Katarzyny Wielkiej, która w prywatnym zamorskim przedsięwzięciu upatrywała niebezpieczeństwo naruszenia *status quo* i importu idei charakteryzujących rodzące się państwo amerykańskie⁷.

W początkowych latach XIX wieku na terenach zajętych przez Rosjan powstało kilka większych osiedli, gdzie wybudowano kuźnie, zakłady stolarskie i garbarskie oraz szkołę, która kształciła w zawodach niezbędnych do właściwego funkcjonowania i rozwoju rosyjskiej Ameryki. W 1808 roku głównym miastem i siedzibą zarządu Kompanii został Nowy Archangielsk, wkrótce przemianowany na Sitkę⁸ – dawna osada Indian plemienia Tlingit, przejęta i przekształcona przez Aleksandra Baranowa⁹. Niemały wkład w umacnianie rosyjskich pozycji na zajętych terenach miał Mikołaj Riezanow – świetnie wykształcony sekretarz carycy Katarzyny II, rosyjski ambasador w Japonii, członek komitetu pierwszej rosyjskiej wyprawy morskiej dookoła świata, którą rozpoczęto 1803 roku, a przede wszystkim gorący orędownik rozwoju i handlowego wykorzystania zamorskich terytoriów na kontynencie amerykańskim. Jako przedstawiciel Kompanii Rosyjsko – Amerykańskiej Mikołaj Riezanow pożeglował aż na tereny dzisiejszego stanu Kalifornia, gdzie nawiązał współpracę z tamtejszym hiszpańskim gubernatorem, co dawało nadzieję na włączenie rosyjskiej Ameryki w rozpiętą sieć wymiany handlowej. Niestety sam Riezanow tego nie dożył – rozpoczęte wysiłki podjął natomiast Aleksander Baranow – w 1812 roku z jego inicjatywy w Kalifornii założono osiedle Fort Ross, które miało służyć za rosyjski przyczółek w cieplejszych obszarach Ameryki i punkt handlowy dla Kompanii Rosyjsko – Amerykańskiej. Wysłannik Baranowa – Iwan Kuskow szybko doprowadził do budowy ponad pięćdziesięciu domów, farmy, młyna, kuźni¹⁰.

Mimo energicznych przywódców oraz nieszablonowych pomysłów, rozwój Kompanii hamowała postawa cara Aleksandra I, który zdecydowanie bardziej zważał na politykę europejską i jej podporządkowywał swoje posunięcia, co do zamorskich terytoriów. Cieniem na planach Kompanii położyły się także

⁷ А. Бушков, *Русская...* op. cit., s. 114.

⁸ O przeszłości Sitki więcej na stronie Sitka Historical Society and Museum: <http://www.sitkahistory.org/>, (06.08.2011), a także The Sitka Maritime Heritage Society: <http://www.sitkamaritime.org/>, (06.08.2011).

⁹ Informacje na temat historii i współczesnego funkcjonowania Tlingitów znajdują się na oficjalnej stronie plemienia pod adresem: <http://www.ccthita.org/>, (05.08.2011).

¹⁰ Informacje dotyczące założenia i rozwoju Fort Ross oraz współczesnego funkcjonowania Muzeum Rosyjskiej Kultury znajdują się na oficjalnej stronie pod adresem: <http://www.fortrossstatepark.org/>, (06.08.2011). Akademia Nauk w Kalifornii stworzyła również wystawę pt: Science Under Sail: Russia's Great Voyages to America 1728-1867, która prezentuje zarówno postacie rosyjskich żeglarzy, jak i plemiona indiańskie, z jakimi przyszło im się zetknąć. Dostępne pod adresem: http://www.calacademy.org/exhibits/science_under_sail/sailing, (06.08.2011).

wydarzenia związane z powstaniem dekabrystów – wielu z nich pracowało dla przedsiębiorstwa lub było jego akcjonariuszami. Za najlepszy przykład mogą posłużyć: Konrad Rylejew – przywódca Towarzystwa Północnego czy Dymitr Zawaliszyn – gorący zwolennik przyłączenia do Rosji ziem Alaski i Kalifornii. Charakter dekabrystów i ich stosunek do rzeczywistości dobrze ujmuje Małgorzata Abassy pisząc: *Przypomnijmy, że podstawy psychologiczne typu dekabrysty ukształtowały się w ogniu zwycięskiej kampanii antynapoleońskiej. Ten fakt miał niebagatelny wpływ na wiarę pierwszego pokolenia rosyjskiej inteligencji we własne możliwości skutecznego oddziaływania na rzeczywistość. Dekabrysta to żołnierz, zahartowany w bojach, przekonany, że może zwyciężyć. P. Kachowski, M. Łunin, K. Rylejew, P. Pestel byli ludźmi czynu. Ich działanie nie wywoływało duchowych rozterek, tak często będących udziałem ludzi lat trzydziestych i czterdziestych dziewiętnastego wieku*¹¹.

Jako ludzie czynu, konkretnego działania – dekabryści zatrudnieni w Kompanii Rosyjsko–Amerykańskiej wykazywali dużą aktywność, nie tylko względem projektowanego powstania, które stanowiło wyraz ich myślenia o władzy w Rosji, ale i możliwości rozwoju ekonomicznego poprzez nowe terytoria¹². Celem stała się zwłaszcza rozbudowa Fort Ross i dalsze zagospodarowanie Kalifornii, co w obliczu nieudanego grudniowego zrywu, nowego cara na rosyjskim tronie oraz zmian, jakie zachodziły na kontynencie północnoamerykańskim, stanowiło nie lada wyzwanie. Członkowie Kompanii wiązali z przedsięwzięciem liczne nadzieje: na Alasce rozpoczęto wydobywanie rud, tworzone projekty dotyczące szeroko rozwiniętej wymiany handlowej, poszukiwano cennych kruszców w Kalifornii.

Jak już zaznaczono, wraz z żeglarzami i myśliwymi, na tereny Wysp Aleuckich i Alaski przybyli pierwsi prawosławni duchowni - powstała misja, która z biegiem lat zyskała znaczące grono wiernych. Prawosławni duchowni szybko podjęli trud pracy misyjnej, niebagatelny wkład w dzieło ewangelizacji wśród Aleutów i Tlingitów wniósł późniejszy św. Innocenty, metropolita moskiewski z lat 1868-1879 – ojciec Jan Wieniaminow Popow. Dzięki jego staraniom na języki miejscowych plemion przetłumaczono zarówno katechizm, jak i część liturgii. Ponadto na wyspie Unalaska wzniesiono cerkiew, szkołę i sierociniec, a na okolicznych wyspach zbudowano szereg małych kaplic¹³. W latach 1844-1848 w miejscowości Sitka za sprawą starań ojca Jana – wówczas już biskupa Kamczatki, Kuryli i Wysp Aleuckich, powstała katedra św. Michała Archanioła - pierwsza prawosławna katedra Ameryki Północnej¹⁴.

¹¹ M. Abassy, *Inteligencja a kultura. O problemach samoidentyfikacji dziewiętnastowiecznej inteligencji rosyjskiej*, Kraków 2008, s. 115.

¹² А. Бушков, *Русская...* op. cit., s. 249-277.

¹³ J. Sołowianowicz, *Prawosławie w Nowym Świecie*, „Przegląd Prawosławny”, wersja internetowa dostępna pod adresem:

http://www.przeglądprawosławny.pl/articles.php?id_n=464&id=8, (10.08.2011).

¹⁴ Katedra istnieje do dzisiaj, informacje dotyczące historii, a także współczesnego życia parafii można uzyskać pod adresem: <http://www.stlukeorthodox.com/index.cfm>, (10.08.2011).

Przy katedrze działały: seminarium duchowne kształcące na potrzeby miejscowej parafii, a także świecka szkoła podstawowa i gimnazjum. Można stwierdzić, iż zarówno sam budynek, jak i działalność prawosławnych duchownych, stanowiły symbol wpływu rosyjskiej kultury na kształtowanie tożsamości ludności zamieszkującej w XIX wieku obszary Alaski¹⁵.

Wyprzedzając fakty, należy dodać, iż mimo rozpadu Kompanii Rosyjsko – Amerykańskiej i ustąpienia Amerykanom terytoriów, to właśnie prawosławie stało się nośnikiem kultury rosyjskiej w Ameryce Północnej – w 1872 roku siedzibę biskupstwa przeniesiono z Sitki do San Francisco, duchowni powędrowali jednak dalej – docierając zarówno na południe, jak i na wschodnie wybrzeże. Otwierano szkoły, zakładano towarzystwa i bractwa. W 1905 roku powstało pierwsze w Ameryce Północnej Prawosławne Seminarium Teologiczne w Minneapolis. W tym samym roku siedzibę wyżej wspomnianego biskupstwa przeniesiono z San Francisco do Nowego Jorku, a w South Canaan w Pensylwanii założono monaster św. Tichona Zadońskiego¹⁶.

Zupełnie inaczej potoczyły się natomiast losy Kompanii Rosyjsko – Amerykańskiej, która ostatecznie oddała ziemie Kalifornii rozrastającym się Stanom Zjednoczonym, a właściwie osadnikom przyciąganym przez wielkie połacie niezagospodarowanych terenów i zachęcanym przez rząd amerykański. Fort Ross sprzedano jednemu z nich – Johnowi Satterowi¹⁷.

Szybko też to, co stanowiło jedynie przeczcucie członków Kompanii uległo krystalizacji – w Kalifornii wybuchła gorączka złota. Rosjanom pozostawało wycofać się na Alaskę, która już niebawem stała się przedmiotem namysłu zarówno carskich doradców, jak i amerykańskich urzędników, a sprzyjała temu ówczesna sytuacja międzynarodowa. Otóż w czasie trwającej w Stanach Zjednoczonych wojny domowej Rosja udzieliła pomocy stronie północnej – występując tym samym przeciw Wielkiej Brytanii. Zacieśnienie kontaktów ułatwiło rozmowy dotyczące ewentualnej sprzedaży Alaski, zwłaszcza że polecenie wydał sam car Aleksander II, który, jak twierdzi Michaił Heller, był przeświadczony o kontynentalnym charakterze Rosji¹⁸.

Kupno Alaski zostało przez amerykańską opinię publiczną przyjęte zdecydowanie negatywnie – mówiono o „głupstwie Sewarda”, ponieważ to sam sekretarz stanu William Seward nadzorował negocjacje i ostateczne podpisanie umowy¹⁹. Jak niebawem się okazało – także i w tym przypadku Rosjanie wiele stracili – w 1896 roku odkryto na Alasce złoża złota, potem także i ropy naftowej. Tereny Alaski nie były bynajmniej jedynymi, do których dotarli Rosjanie podczas tzw. Drugiej Wyprawy Kamczackiej zwanej także Wielką Północną Wyprawą, jaką podjął w 1740 roku wspomniany już Vitus Bering. Otóż do załogi Duńczyka

¹⁵ Zob. więcej: <http://oca.org/parishes/OCA-AK-SITSMK>, (10.08.2011).

¹⁶ J. Sołowianowicz, *Prawosławie...* op. cit.

¹⁷ O nadaniu Kalifornii statusu stanu zob. w: G. B. Tindall, D. E. Shi, *Historia Stanów Zjednoczonych*, Poznań 2002, s. 580.

¹⁸ M. Heller, *Historia...* op. cit., s. 622-623.

¹⁹ Materiały dostępne na stronach The Library of Congress: <http://www.loc.gov/wiseguide/mar05/bear.html>, (10.08.2011).

należeli: Siemion Czeluskin – odkrywca i badacz najbardziej na północ wysuniętego punktu Eurazji, mianowicie Przylądka Północno – Wschodniego, przemianowanego przez Alexandra von Middendorffa na Przylądek Czeluskin, a położonego na Półwyspie Tajmyr²⁰ oraz Charyton i Dmitrij Łaptiewowie²¹, którzy stworzyli opis brzegów Arktyki oraz części Oceanu Lodowatego Północnego, która dzisiaj nosi nazwę Morza Łaptiewów.

Wiek XIX przyniósł szeroko zakrojone badania prowadzone na obszarach północno – syberyjskich i dalekowschodnich, często przez polskich zesłańców, takich jak: Aleksander Czekanowski, Wiktor Godlewski, Michał Jankowski czy Benedykt Dybowski, który zajął się szczegółowym opisem Kamczatki oraz Wysp Komandorskich, zwłaszcza zaś Wyspy Beringa²². W kierunku Arktyki posyłano kolejne ekspedycje²³, lecz faktyczne zainteresowanie przyszło wraz z XX wiekiem: *Wiek XX był świadkiem wielu rosyjskich (potem radzieckich) dokonań w Arktyce. Jeszcze przed rewolucją, w latach 1912-1914 zorganizowano pierwszą rosyjską ekspedycję do bieguna północnego drogą morską. 6 lipca 1937 roku ZSRR uruchomił pierwszą na świecie dryfującą na krze stację badawczą SP-1, a 17 lipca 1977 roku atomowy lodolamacz „Arktyka” zdołał dopłynąć do bieguna*²⁴.

Lata pierestrojki przyniosły jednak zmniejszenie nakładów na badania i eksplorację strefy polarnej, pisząc w szerszej perspektywie - rosyjska Północ podupadła. W opublikowanej w 1995 roku „Demokratycznej transformacji” Andriej Kozyriew mimo nieco naiwnych opinii i planów na dalsze funkcjonowanie kraju w środowisku międzynarodowym, kilkakrotnie, nader wyraziście, zwraca uwagę na stan rosyjskich terenów północnych: *Splotły się tu [na Północy – od a.] w jeden węzeł zadania odrodzenia naszej gospodarki, zachowania unikalnego środowiska naturalnego, zapewnienie międzynarodowych interesów Rosji w Arktyce. Północ zawsze żyła nie tylko swoimi miejscowymi, ale głównie ogólnorosyjskimi, ogólnopaństwowymi interesami. Właśnie tu Piotr I budował flotę rosyjską (...) Obecnie przez ten ważny region Rosji przebieg naraz kilka osi – kierunków rosyjskiej polityki zagranicznej. Na rokowaniach z USA i innymi mocarstwami nuklearnymi w sprawie stabilności strategicznej niezmiennie jest obecny czynnik Floty Północnej z jej potężnym arsenałem raketowo-jądrowym. W projektach współpracy międzynarodowej w sferze energetyki Rosja nie może pominąć kwestii eksploatacji złóż ropy i gazu na Morzu Białym i Barentsa, które swoją wielkością nie ustępują bliskowschodnim*²⁵.

²⁰ М. В. Ломоносов, *Собрание сочинений*, Т. 6, Leningrad 1952, s. 450.

²¹ А. И. Сизов, *Братья Лантевы*, tekst dostępny pod adresem: http://vluki.library.ru/region/famous_people/laptev.php, (11.08.2011).

²² G. Brzęk, *Benedykt Dybowski*, Lublin 1981. W świetle tematyki niniejszego artykułu ważna wydaje się zwłaszcza praca Dybowskiego pt.: *O Syberii i Kamczatce* oraz jego pamiętniki.

²³ Zob. więcej: Магидович И.П., Магидович В.И., *Очерки по истории географических открытий*, Т. 4-5, Moskwa 1983-1986.

²⁴ A. Curanović, *Aktywność Federacji Rosyjskiej w regionie Arktyki w kontekście rywalizacji mocarstw*, Prace Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, Lulin 2010, s. 20.

²⁵ A. Kozyriew, *Demokratyczna transformacja*, Warszawa 1995, s. 266-267.

Wydaje się, iż głos Kozyriewa w kwestii rosyjskiej Północy nie pozostał bez echa, zwłaszcza od czasu pierwszej prezydentury Władimira Putina, kiedy została uruchomiona stacja badawcza SP-32. W 2007 roku przeprowadzono natomiast ekspedycję „Arktyka 2007” – mającą na celu pobranie odpowiednich próbek z dna morskiego. Coraz częściej pojawiają się również informacje o dofinansowaniu i rozbudowie północnej żeglugi – niewątpliwie ma to związek z coraz częściej braną pod uwagę możliwością wykorzystania dalekiej Północy jako korytarza transportowego. Jak pisze Olaf Osica: *W odległej perspektywie, przy założeniu zwiększającej się żeglowności przez przejście północno-zachodnie oraz drogę północną, należy także się liczyć z przekształceniem Arktyki w euroazjatycki korytarz transportowy dla towarów wysyłanych do Europy i USA. Droga północna pozwala bowiem ominąć zatłoczone cieśniny półkuli południowej (przede wszystkim Kanał Sueski) i skraca dystans między Europą a Azją. Jest także wolna od zagrożenia piractwem i atakami terrorystycznymi. Z kolei przejście północno-zachodnie pozwala na ominięcie Kanału Panamskiego, skracając czas podróży między wschodnim wybrzeżem USA a Azją i Europą. Może też potencjalnie obsługiwać o wiele większe jednostki niż wąski Kanał Panamski*²⁶.

Kwestie transportowe wyraźnie zainteresowały firmy związane z wydobyciem surowców naturalnych, takie jak: Gazprom, Rosneft, Łukoil czy Norylski Nikiel. O strategii państwowej w stosunku do Dalekiej Północy mówi przyjęty w 2008 roku dokument, pt.: „Podstawowe założenia polityki Federacji Rosyjskiej wobec Arktyki do roku 2020 i w dalszej perspektywie”, gdzie za cel przyjęto przekształcenie Arktyki w bazę surowcową. Ma to związek z przeprowadzonymi badaniami i oszacowanymi złożami – Rosjanie utrzymują, iż 90 proc. naturalnych rezerw energetycznych Rosji znajduje się na terenach Arktyki, z czego 70 proc. w obszarze Morza Barentsa i Karskiego. Dodatkowo mowa o ogromnych pokładach innych surowców: niklu, cynku, kobaltu, złota i diamentów²⁷.

Śmiałe posunięcia Rosjan w stosunku do omawianych terenów wzbudziły niepokój, zwłaszcza wśród władz kanadyjskich. Premier Stephen Harper przyrównał politykę Moskwy do zimnowojennych posunięć²⁸ i zapowiedział wyraźne się jej przeciwstawienie²⁹. Co ciekawe, w obliczu narastającej niechęci, pojawił się wspólny dla Kanady, Stanów Zjednoczonych i Rosji projekt. Otóż dotyczy on tunelu, który w zamierzeniu ma połączyć kontynent eurazjatycki z północnoamerykańskim. Plany budowy około 110 km korytarza biegnącego Cieśniną Beringa, zakładają stworzenie linii kolejowej, światłowodowej

²⁶ O. Osica, *Daleka Północ jako nowy obszar współpracy i rywalizacji*, „Nowa Europa. Przegląd Natoliński”, 2010, nr 4 - specjalny, s.

²⁷ Ibidem, s. Więcej informacji na temat złóż surowców energetycznych Arktyki oraz perspektyw ich eksploatacji: T. Kijewski, *Rywalizacja o surowce energetyczne w Arktyce*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, 2009, nr 1, s. 272-288.

²⁸ A. Curanović, *Aktywność...* op. cit., s. 28.

²⁹ Więcej na temat kanadyjskiego spojrzenia na sprawę Arktyki: M. Gabryś, *Wojna o Arktykę*, dostępne pod adresem: <http://tygodnik2003-2007.onet.pl/1547,1432575,1,dzial.html>, (14.08.2011).

i elektrycznej, co przyczyniłoby się do rozwoju infrastruktury terenów znajdujących się na obu krańcach tunelu³⁰

W szerszym kontekście, we wspomniany spór o Arktykę zaangażowanych jest więcej państw, ponieważ oprócz Rosji i Kanady są to również: Stany Zjednoczone, Dania i Norwegia³¹. Do międzynarodowej dyskusji włączyły się także Chiny, Japonia, Islandia, Korea Południowa oraz Indie³². Badaniem i monitorowaniem problemu zajęły się liczne ośrodki naukowe, chociażby wspomnieć projekt norweski: GeoPolitics in the High North, z którym związani są uczeni prezentujący różne dziedziny nauk³³.

Kwestia Arktyki oraz możliwość żeglugi tzw. Przejściem Północno-Wschodnim i Północno-Zachodnim ma niewątpliwie znaczenie dla geopolitycznego układu sił, tym bardziej, iż wedle najnowszych danych przedstawionych przez European Space Agency (Europejską Agencję Kosmiczną)³⁴ w tym roku obie trasy otworzyły się i jak stwierdził w wywiadzie dla BBC Peter Wadhams – ekspert ds. pokrywy lodowej Arktyki – uwolnionymi wodami mogłby pożeglować pełnowymiarowy tankowiec³⁵.

Wiele przemawia za tym, iż w przypadku Arktyki oraz wyżej wymienionych Przejść Rosja będzie prowadzić politykę wytrwałą, obliczoną na wielopłaszczyznowy sukces. Inaczej niż w przypadku Rosyjskiej Ameryki.

SUMMARY

The Russian America and the Russian Arctic. Between history and modernity

The Early expeditions of the Russians in the North-East, which led to the discovery of Sakhalin and numerous other islands scattered in the waters near the Pacific Ocean, became the nucleus of a wider exploration of the eastern and northern Russian lands and the Overseas Territories. For this purpose was established a Russian-American Company. In the nineteenth century, Russian researches were conducted in North areas – Siberia and the Far East, which were continued in the next century. The period of *perestroika*, however, brought reduce spending on research and exploration of the polar region, writing in a broader perspective – the Russian North declined. Currently importance of the Arctic is increasing.

³⁰ Zob. więcej: P. Skwieciński, *Zrobią tunel na Alasce*, <http://www.rp.pl/artukul/29,704171-Zrobia-tunel-na-Alaske.html?p=1>, (14.08.2011).

³¹ K. Kubiak, *Interesy i spory państw w Arktyce*, Wrocław 2009.

³² A. Curanowicz, op. cit., s. 36-37.

³³ Adres projektu:

http://www.geopoliticsnorth.org/index.php?option=com_content&view=article&id=27&Itemid=37, (15.08.2011). Podobny projekt amerykański – Arctic Institute of North America, zlokalizowany na Uniwersytecie w Calgary, powstał jeszcze w 1945 r.: <http://www.arctic.ucalgary.ca/index.php?page=mandate>, (15.08.2011).

³⁴ http://www.esa.int/esaCP/SEM7TRTJRG_index_0.html, (15.08.2011).

³⁵ <http://www.bbc.co.uk/news/science-environment-14670433>, (15.08.2011).